

SCHNELLER KÁROLY (1927–1992)

Emlékezés egy tudós könyvtárosra és egy igaz emberre

Torokszorítóan fájdalmas és szinte szívbemarkoló érzés volt nekünk, túlélő barátoknak és szerető ismerősöknek tudomásul venni azon a nyirkos december 22-i délelőttön, hogy a végső búcsú döbbenetes pillanata végérvényesen eljött. Bár már több mint hat hete elvesztettünk és majd egy hónapja eltemettünk Téged, Karcsikám, mi jónéhányan, régi kollégáid, még mindig nem tudunk belenyugodni a Sors kérlelhetetlen döntésébe, még mindig nem tudjuk (mert nem akarjuk?!) elhinni, hogy áldott jó és mégis hihetetlenül erős, nemes szíved immár visszavonhatatlanul megszűnt dobogni. Sokszor vélem látni – és talán mások is így vannak ezzel –, még most is, fehér köpenyes, szikár termetedet a VII. szinten lévő katalógusterem szek-

rénylabirintusában, életed utolsó, sajnálatosan szűkre szabott, nyugdíjas időszakában, amint egy asztalka mellett ülve a készülő Kolozsvár-enciklopédia cédu-laanyagát rendezgetted csendesen-szerényen, de mégis az igaz ügyhöz méltó lelkesedéssel és a Rád olyannyira jellemző lelkiismeretességgel.

Nekem, kit elhunyt Schneller Károly barátomhoz különösen mély vonzalom fűzött, hiszen szinte atyámként szerettem és tiszteltem, különösen nehéz emlékezni Rá, elbúcsúztatni Őt, a Széchényi Könyvtár dolgozói körében – ezt nyugodtan állíthatom – köztisztületnek örvendő, tiszta, megingathatatlan jellemű, végtelenül becsületes, manapság sajnos ritkaságszámba menően erőslelku,

kemény, igaz embert. Hogy milyen vasakarata, igazi, a mai magyar fiatalokat bizony megszegyenítően kemény tartása volt Karcsinak, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy még a szervezetét, egész testét átjáró alattomos, gyilkos kór által kiváltott kellemetlenségeket, valószínű fájdalmakat is férfiasan, kellő önfegyellemmel, egyetlen zokszó nélkül tűrte.

Nem titkolhatom el, őszintén be kell vallanom: bizonyos értelemben példaképem is volt Ő; méltán néztem föl Rá, hiszen nagytudású, bölcs, bár túlon-túl szerény és visszahúzódó ember, családszerető, családjá biztonságáért minden áldozatot meghozni képes, önzetlen férfi, példamutatóan hűséges és melegszívű férj, gondos családapa és kiváló könyvtáros szakember, igazi tudós könyvtáros egyéniség volt, aki ezen felül még derűs kedéllyel, tapintatos, remek humorér-zéssel is meg volt áldva. -

Indulatait általában fegyelmezetten visszatartotta; csak ritkán fakadt ki éle-sebben, akkor is finoman megválogatta szavait. Munkatársaihoz való viszonya mindig felhőtlen, kifogástalan volt, hiszen mindenkihez volt egy, a szíve mélyéről fakadó, valóban őszintén édeklődő, kedves, baráti szava. Türelmetlenséget nem-igen tapasztaltam Nála kollégáihoz való viszonyában, több mint másfél évtizedes ismeretségünk idején; ritkán hoztuk ki sodrából, még a legkellemetlenebb helyze-tekben is megértő, visszafogott volt kollégái válsághelyzetével szemben. Nála min-dig megértésre, baráti jótanácsra lehettünk nehéz pillanatainkban, sorsdöntő lé-péseink megtétele előtt. De legfőbb, egyszersmind legszebb jellemvonása mégis a hűség volt... 42 éven át, egészen a haláláig kötődött szeretett munkahelyéhez, a nemzet könyvtárához, intézményünkhöz. És igen, ne szégyelljük kimondani, még ha a hazaszeretetet egyesek elavult eszmének igyekeznek is manapság beállítani: teljes szívével ragaszkodott hozzá és szerette e meggyötört kis hazát, és azt a má-sikat, az erdőntúli bérces „testvérhazát”, szép Erdélyországot és annak fővárosát, kincses Kolozsvárt, a kedves iskolavárost, a református kollégiummal, ahol 1940–1944 között négy gimnáziumi évet töltött el.

A könyvtárosi hivatás szinte a vérében volt. Nemcsak szerette választott pályáját, de valósággal a szenvedélyévé is vált ez a szép foglalkozás. Kegyes volt hozzá a Mindenható: egész életében úgyszólván azzal foglalkozott, ami nemes szórakozása, kedvenc időtöltése is volt, a könyvtártudománnyal. Mint 1951-ben, egy rövid önéletrajzi vázlatában maga bevallja: „Régi célom a könyvtárosi pá-lya. Már 1944 nyarán a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban voltam alkalmazva, mint órádíjas, s így alkalmam volt betekinteni a könyvtáros egyes munkaköréi-be. Azóta is behatóan foglalkozom könyvtári kérdésekkel...”

A régi álom 1950-ben vált valóra. Miután egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarán, könyvtár-történelem szakon sikeresen elvégezte, 1950. július 1-től az OSZK-hoz került, segédkönyvtárosi minőségben.

Schneller Károly, az ember arcképének elnagyolt megrajzolása után ves-sünk egy röpke tekintetet a családi háttérre, a közegre, mely Őt útjára bocsá-totta, melynek alapos műveltsége eleve meghatározta humán érdeklődését, és villantsuk föl, legalább nagy vonalaiban, könyvtárosi életpályáját.

Schneller Károly 1927. jan. 27-én született Miskolcon, de családi gyökerei Sopronhoz, e németek által is lakott nyugat-magyarországi városhoz kötődtek, mely nem egészen véletlenül nyerte el „a leghűségesebb város” kitüntetést, büszke címet a magyar nemzetől egy vesztes háború és két kétes értékű, rosszemlékű forradalom, és annak következményeként a történelmi Magyarország megcsönkítése utáni, reménytelennek látszó korszakban. Személyiségének kiforrásában, érdeklődésének fölkeltésében azonban minden bizonnyal szerepe volt a vallási türelem országának, Erdélynek a megismerése és a kolozsvári Farkas utcai református kollégium légköre, tudásszomját fölkeltő magas színvonal, messzire kisugárzó szellemisége.

Nagyapja, Schneller István (1847–1939) a személyiségpedagógia egyik kiváló hazai képviselője, 1895-től 1918-ig a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen a pedagógia nyilvános és rendes tanára, egyúttal a helyi Tanárképző Intézet igazgatója (1905–1918). A magyar–román hatalomváltás idején rektorként neki jut az a fájdalmas feladat, hogy a bőkezű magyar állam óriási anyagi áldozatai révén létesített egyetem kulcsait, ingatlanát, vagyonát átadja a román állam képviselőjének. Édesapja, Schneller Károly (1893–1935) jogtudós, Miskolcon, Kolozsvárott és Szegeden statisztikát, a demográfia szabályait és módszertanát tanította. 1940–1944 között az újra megindult kolozsvári magyar egyetemen tanít. 1945 nyarán ő szervezi meg a Szegedi Tudományegyetem jogtudományi karát.

Ifj. Schneller Károly szegedi egyetemi évei után az 1948/49-es tanév II. félévében a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre került. Átvételét azért kérte, mert csak a fővárosban volt az egyetemen könyvtár szak.

Mint már említettem, Karcsi a Széchényi Könyvtárba 1950-ben került. 1951-től dolgozott a Nyomtatványtárban (utóbb Könyvfeldolgozó osztály) Goriupp Alisz iskolateremtő irányítása alatt. Főnökére évtizedek múltán is nagy szeretettel emlékezett vissza. Ezekben az években nemcsak az újonnan megjelenő kiadványok feldolgozása foglalkoztatta az osztályt, hanem feladatkörébe tartozott a nemzeti könyvtár régi állományának rekatalogizálása és az állami tulajdonba vett egyházi és nagy magánkönyvtárak gazdag anyagának megmentése és feltárása is. E nagyon különböző korokból származó, eltérő kulturális értéket képviselő és különböző nyelveken publikált kiadványok feldolgozása szer-teágazó, alapos műveltséget, nyelvtudást kívánt. Schneller Károly mindezeknek az értékeknek a birtokában volt. Mint egyik régi kedves munkatársa, Fügedi Péterné, személyes visszaemlékezésében elmondta nekem, a fiatal könyvtáros e művek katalogizálásában, „hiányzó adataik kiderítésében”, egyszersmind „tartalmi feltárásukban is kiváló munkát végzett.” Nem véletlen tehát, ha kedvelt föl-löttese, Goriupp Alisz is kiváló jellemzést adott róla 1952-ben írott jelentésében: „Cselekvő, tanulni szerető, lelkiismeretes. Pontos, gondos, körültekintő... Munkához való viszonya igen jó: örül minden eredménynek, melyet be-nyolult beosztásában elér.”

A Könyvfeldolgozó osztály kettéválása után került a Szakozó osztályra, ahol élete végéig dolgozott. 1952/53-ban a Központi címjegyzékhez helyezték át (ma: Könyvek központi katalógusa), amely akkor a Nyomtatványtár irányítása alatt működött. 1953–1956 között az ajánló (vagy olvasói) katalógus szerkesztésével bízták meg, mely betűrendes és szakkatalógusból állt. Kidolgozta a katalógusok szerkesztési elveit, ezeket vitaulésen ismertette is.

1956-tól került a szakozó csoporthoz, ahol a szakozás elsajátítása és gyakorlása mellett a 8-as Irodalom szak katalógusrevízióját végezte el nagy körültekintéssel. 1959-től lett szakozás-revizor, és nyugdíjba vonulásáig ez is volt a munkaköre. Személyes emlékeim erről az időszakról már nekem is vannak: a köteles példányok revízióját csinálta, mindig igen alaposan. 1964-ben – munkaköre ellátása mellett – a segédkönyvtárak állományrevízióját irányította. 1965-től csoportvezetői beosztásba került, majd 1970-től ő lett a Szakozó osztály osztályvezető-helyettese.

A szorosan vett munkaköri feladatokon kívül fontosnak tartom még, mintegy kiegészítésként, adalékkul szakmai portréjához, könyvtártudósi tevékenységének tételes fölelevenítését, felsorolását is. 1951-ben Schneller Károly összeállította az OSZK olvasóforgalmi, gyarapodási statisztikáját – a rendelkezésre álló legkorábbi adatoktól 1950-ig. 1952-ben részt vett az 1953-as könyvtárstatisztikai adatgyűjtemény (*Tudományos és szakkönyvtárak*, 1954. KSH) előmunkálataiban. 1954–1956 között tagja volt az OKT Katalógizáló Szakbizottságának. 1962-ben a *Magyar Könyvészet 1945–1959. 7. Művészetek* c. fejezetének szakmai lektorálását végezte el.

1962–1967 között tagja lett az Országos Osztályozó Bizottság (OOB) Társadalomtudományi munkabizottságának, majd 1967 és 1970 között az ún. „nagy” OOB-nek is tagja volt. 1968-tól 1970-ig a Gorkij Könyvtár megbízásából szakkatalógusok felülvizsgálatát végezte, s javaslatot dolgozott ki a 3 Társadalomtudományok és a 7 Művészet főszakok katalógusrészének revíziójára, illetve további szerkesztésére.

A Szakozó osztály egykori osztályvezető-helyettese 1967-től kapcsolódott be az ETO magyar nyelvű kiadásainak munkálataiba. A rövidített változat második kiadásán kívül a teljes kiadás mind a negyvenhárom, szabványként megjelent kötetének szerkesztési munkálataiban részt vett, a kötetek csaknem mindegyike több kiadást is megért. Szerkesztette továbbá vagy lektorálta azokat a KMK-segédleteket, amelyek a rövidített kiadás(ok) változásaiban való eligazodást szolgálják, illetve a szakkatalógus átszerkesztésében nyújtanak segítséget. A teljes kiadás munkálatai jelenleg is folynak, bár az utóbbi időben kissé elakadtak.

Ezzel a tevékenységével párhuzamosan részt vett a *Kiegészítések és Módosítások az Egyetemes Tizedes Osztályozáshoz* című periodikus kiadvány szerkesztésében, az utóbbi időben mint szerkesztő. Munkája során – mint erről maga többször is beszélt –, példás munkakapcsolat alakult ki dr. Babiczky Bélával, aki az ETO teljes magyar kiadásának főszerkesztője. Schneller Károly kiváló

szakértelmét, megbízható, pontos ténykedését az Országos Könyvtárügyi Tanács sem nélkülözhette: az elnökség az 1984-ben létrehozott osztályozási szakbizottság tagjának kérte föl. Élete utolsó periódusában egy Kolozsvár-enciklopédia összeállításával foglalkozott, amelynek címanyaga meg is jelent. (*A készülő Kolozsvári enciklopédia névanyaga*. Bp., ELTE, 1989.)

1956-tól dolgozott a szakozók között; a szakozás rejtelmei egész további pályáját befolyásolták, végső soron szinte a haláláig ennek a szép és változatos hivatásnak a bűvkörében élt. Több évtizedes könyvtárosi pályája során a szakozás nagymesterévé tökéletesítette magát. Múlt évben történt nyugdíjba vonulása után, még kórházi operációja előtt, nagy kedvvel fogott hozzá a régi szakkatalógus rendbetételéhez, egy elfogadott tervezetet dolgozott ki, annak könnyebb használhatósága érdekében. Befejezésére sajnos már nem maradt ideje...

Pedig mi mindenre tellett volna még erejéből, tehetségéből! Mit tudott volna még adni a köznek, szeretett hazájának, mindnyájunknak, ha erejét, szabad idejét nem emészti föl lakásgondjainak évtizedeken át tartó megoldatlansága, s fölös alkotó energiáit nem kellett volna kizárólag a pénzszerzésre fordítania, hogy lelkiismeretes családapaként és férjként meleg otthont teremtsen szeretteinek. Maga így vallott erről „szakmai életrajzában”: „Szándékaim szerint szerettem volna sokkal többet tenni a magam területén a könyvtárért, s talán nem szerénytelenség, ha hozzáteszem, hogy a hazai könyvtárügyért is. Ebben pályám kezdetétől gátolt, hogy erőim jó részét lekötötte az emberhez méltó lakás megszerzéséért folytatott szívós küzdelem. 26 év után ez sikerült is.”

Karcsikám! Itt hagyta bennünket, lélekben sokkal gyengébbeket s esendőbbeket Náladnál. Isten veled! Nyugodjál békében.

Tóth Árpád

A temetés alkalmára írt emlékezés, 1992. december 22.